

זוהיכא רמיזא ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו' — וכן להלן (פב): אמרו 'ורמיזא — לא יבואו לראות...!'. ונחלקו הרמב"ם והרמב"ן (בספר המצוות שרש שלישי), האם אינו אלא רמז בעלמא אבל אין בדבר לאו מיוחד ואינו לוקה, וגם אין חיוב מיתה בידי שמים (רמב"ם), או יש כאן לאו גמור (רמב"ן). [וכן מצינו לשון רמז על דינים דאוריתא — ע' במובא לעיל י.].
וע' להלן פג. בחדושי הר"ן, ובספר אבי עזרי סנהדרין, תליתאה יח, אות ג.

זוהמקלל בקוסם. תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו...' — פירוש, אין המגדף חייב מיתה בית דין עד שיקלל שם בשם, ובשם המיוחד ולא באופנים אחרים (ע' לעיל נו ס). הלכך האומר 'יכה קוסם...'. [לפרש"י הכוונה לקוסם כפשוטו. ולפרוש הרמב"ם הכוונה היא לעבודה זרה. ונקטו 'יכה קוסם' בכינוי, ואינה לשון המקלל. ואפשר נקטו כן על שם 'כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. ע' דקדוקי סופרים] — אין בו חיוב מיתה בית דין, אבל קנאים פוגעים בו בשעת מעשה.

דף פב

'משום נשג"ז... זונה' — רש"י (בע"ז לו: ו) ותוס' (כאן) פרשו 'משום זונה' — אם הוא כהן, שהרי לישראל אין איסור 'זונה'.

ואולם הרמב"ם (איסור"ב יב, ג-ג) סובר שכהן אסור בנכרית מן התורה, ומה שאמרו כאן שגזרו עליהן משום 'נשג"ז' — בישראל הוא, שגזרו איסור 'זונה' כלפיה אף בישראל (ולדבריו מיושבות קושיות התוס'). בספר ערוך לנר באר שהרמב"ם הולך לשיטתו שהבא דרך זנות על פנויה עובר בלאו ד'לא יהיה קדש'. וגזרו חכמים איסור זה בכל ביאת נכרית. וע"ש עוד בבאור מחלוקת הראשונים, ובספר אבי עזרי (קמא) אישות א, ד.

'נהפך זמרי והרגו לפנחס — אין נהרג עליו' — ודוקא כשזמרי הרג, ואפילו לא פירש מן העבירה — פטור, אבל אדם אחר שרצה להציל את הבעל מיד הקנאי הבא להורגו בשעת מעשה, והרג את הקנאי — נהרג עליו (טור חו"מ תכה, עפ"י המובא בסמ"ע שם. וכתב ב"י שהוא דבר פשוט ולא ניתן להיכתב מרוב פשיטותו. ובסמ"ע (סקי"ז) באר שלכך השמיט הרמ"א דין זה. ע"ש).

א. מה שכתב הטור שאפילו לא פירש מן העבירה והרג את פינחס — פטור, כוונתו שאם פרש ממש הרי אסור להרגו ופשוט שאם הרג את הבא להורגו באותה שעה שפטור, אלא אפילו בשעת מעשה ממש — פטור. ובצפנת פענח (איסור"ב יב, ה) צידד בדברי הרמב"ם [ששינה מלשון הגמרא 'נהפך' וכתב 'נשמט'] שאילו לא פרש, והרגו לפינחס — נהרג עליו. ובמנחת שלמה (ז, ב) תמה על דבריו. ע"ש.

ב. בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א לח) נסתפק [לדעת רש"י ותוס', אך לא לדעת הרמב"ם], באופן שלפי אומדן הדעת זה הבא להרוג את הבעל אינו קנאי אלא הורגו משיקולים אחרים, והרי לא הותר לפוגעו אלא לקנאים, כדברי רש"י, ובא אדם אחר והרג את זה שקם להרוג את הבעל — שמא יש לפוטרו.

ואולם אדם כשר סתם, שאינו מוחזק לחסידות כפינחס בדורו, שבא להרוג את הבעל — אין לפטור את ההורגו מצד הספק שמא אינו קנאי, דאדרבה מעמידים אותו על חזקת כשרות שלא היה הורגו אם לא היה קנאי. והרי אם אינו קנאי והרגו, הרי הוא רוצח. עד כאן מאג"מ.

ויתכן שהסיבה לכך שהלכה זו אין מורין אותה לבא לישראל, כי אם מתערבת בשיקוליו מחשבה זרה ומניעים אחרים, הרי ייחשב לרוצח, ומי יודע צפונות לבו (עפ"י שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ, יב תשל"ג).

ג. כבר בארו המפרשים בדרכים שונות, מדוע אם זמרי הרגו לפינחס פטור, הלא כיון שיכול היה לפרוש ואז לא היתה הרשות נתונה לו להרוג, אם כן הרי זה כ"יכול להציל באחד מאבריו, שאין לו רשות להרוג. ויש שהוכיחו מכת קושיא זו כשיטות הראשונים שהנדרף בעצמו לעולם יכול להשכים ולהרוג את הקם להרוג, גם אם יכול להציל באחד מאבריו — ע' בכל זה: כלי חמדה בלק קד ע"ג, ובסוף הספר בקונטרס אחרון; מנחת שלמה ז, ב; שו"ת יביע אומר ח"ד חו"מ ה, ח.

זירא פנחס... מה ראה...' — שאין לפרש כפשוטו, בראיה חושית, שהרי נאמר קודם לכן לעיני משה ולעיני כל ישראל — אלא הכוונה לראית השכל והלב (ערוך לנר).

'מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש' — כבר העירו על השמטת הרמב"ם הרי"ף והרא"ש הלכה זו. ואמנם בשלחן ערוך (או"ח קנא, ו) איתא: 'ויש אוסרין ליכנס בו (-בבית הכנסת) בסכין ארוך'. ואולם הפוסקים הראו מקורו ממקומות אחרים ולא הזכירו מסוגיתנו מאומה. כן העיר מהר"ץ חיות כאן. והדברים מראים שהפוסקים הבינו שהדברים שנאמרו כאן אינם הלכה אלא בגדר עצה טובה (עפ"י 'בירור הלכה'. עש"ע).

ויש מחלקים בין בית הכנסת לבית המדרש — שקדושתו של זה חמורה יותר, ולכן לא הביאו מקור מסוגיתנו להלכה האמורה בשו"ע. וע' בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"י יח; שו"ת יחווה דעת ח"ה יח (לענין הכנסת כלי נשק לבית הכנסת). וע' מגדים חדשים (שבת יז). שהעיר מכמה מקומות בדרו"ל שנראה שלא הקפידו על הכנסת חרב לביהמ"ד. ועוד העיר שם על מה שמשמע במשנ"ב (קנא, ו) שאף סכין בעלמא שרגילים לאכול בו, אסור להכניסו אלא לת"ח שמותר לו לאכול בביהכ"נ. ואילו בפוסקים משמע שרק סכין ארוכה אסורה.

'ע"ב) 'שמלך אלקום שלו' — רש"י: 'שכל הקמות שלו' — צ"ל: 'שכל הנקמות שלו' (מרגליות היס; העקב למישור).

ז'המסדר את השולחן והמטיב את הנרות... ואין חייבין עליהן לא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום מחוסר בגדים' — משמע שצריך בגדי כהונה להטבת הנרות אלא שאין חייב משום 'מחוסר בגדים'. ואף שיש לדחות שנקט 'מחוסר בגדים' משום האחרים ולא משום הטבת הנרות, מכל מקום הדין נותן כן, שכיון שעבודה היא וצריכה כהונה והזר באזהרה (כדמשמע ביומא כד), ממילא צריכה גם בגדי כהונה, כי הלא 'בזמן שאין בגדיהן עליהן — אין כהונתן עליהן' (עפ"י חזו"א זבחים כ (א, ד)).

ענינים וטעמים

'כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים, דכתיב ובעל בת אל נכר...' — וזהו פשר הביטוי בקנאו את קנאתי — שלא מצאנו בכל התורה לשון 'קנאה' על שאר עברות, אלא על בגידה וזנות אצל בעלי ברית. ואף כאן, במעשה זמרי היתה הפרת הברית שבינו ובין אלקיו, ללכת אחר אלהים אחרים (ע' ליקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 160; פחד יצחק שבועות; קובץ מאמרים לגרא"ו עמ' יז). וזהו שביזוהו השבטים לפינחס, ראיתם בן פוטי זה שפיטם עגלים לע"ז, כדלהלן — כאומרים, מה לו לזה שבא ממקור עכו"ם לקנאות על הזוננים לעבודה זרה. אך באמת אדרבה, מיניה וביה אבא ניוול נרגא (כדלעיל לט:). ודוקא ממש, משום שלא היה לו שום שייכות לזה, נתעלמה ממנו הלכה זו (ע' בזה בתקנת השבין עמ' 50 וברסיסי לילה מד עמ' 88, ועוד).

'עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה, בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל יחשב אע"פ שהוא ממזר, והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי — מסיר אותו מלהיות אחרי ה'.
ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדילנו הקב"ה מהם, ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו' (לשון הרמב"ם — איסורי ביאה יב, ז-ח).
ע' שו"ת מהרי"ל קצד; שו"ע הגר"ז הל' שחיטה ב בקונטרס אחרון, אות ח.

'תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה, אמר לו: בן עמרם, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך' —
... ועל כן דינה נתגלגלה בכובי בת נשיא מדין, שכזבה באביה שהיה נשיא ושורש כח הרע שבמדין, ורצה להכשיל ישראל ולהמשיכם למקום שאין להם שייכות ולהיות ככל הגויים, אבל היא לא שמעה לו ודבקה רק במקום שהיה לה שייכות, והיא היתה מתרצית להתגייר גם כן אילו רצה זמרי. וזהו טעם טענת 'בת יתרו מי התיר לך' — כי גם היא דוגמתה חפצה לידבק בישראל, לא להמשיך ישראל להם. אלא שהוא 'תפשה בבלוריתה' — שהוא דרכי האמורי, וכאשר היא עדיין בגיותה, כי הוא גלגול שכם, והרגיש בדבר זה, שיש נפשות גוים מתגלגלות בישראל ודישראל בגוים, ודימה מזה דאפשר להיות גם כן קליטה לנוקבא גם בעודן בגיותן, ובפרט במדין...
... ולפי שלא אסרה תורה רק דרך חתנות, אף דידע דהוא איסור חמור גם שלא דרך חתנות, חשב דלכך לא נתפרש האיסור, לפי שפעמים יש שאינו איסור. ובאמת מה שלא נתפרש הוא לפי שזה דבר שאין לו שייכות כלל לזרע ישראל... (מתוך תקנת השבין לר"צ הכהן זצ"ל, עמ' 50).
וע"ע דברים עמוקים במעשה זה דומרי, בספר הקדוש מי השלוח (פינחס). וע"ש עוד בפרשת קדושים עה"פ ואיש כי ישכב את אשה והיא שפחה נחרפת). וכבר ציינו יסוד לדברים אלו, בספר חסד לאברהם למקובל מוהר"א אולאי. וע"ע קומץ המנחה למהרי"ל צינץ מפלאצק זצ"ל — פ' בלק ופינחס.

'הבא לימלך אין מורין לו' — כי כך הוא מעשה זה מעצם טיבו, שלא הותר אלא לזה שקנאת ה' בוערת בקרבו, ומתוך קנאה זו הריהו פוגע בחוטא זה, ללא שום חשבונות וספקות והכרעות (עפ"י שם משמואל פינחס; וע' כע"ז בשיחות מוסר כו תשל"א; יב תשל"ג).

(ע"ב) 'בקשו מלאכי השרת לדחפו. אמר להן: הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא, משיב חימה בן משיב חימה הוא' — בקשו מלאכי השרת לדחפו, כי אין אדם יכול לקנא ולנקום נקמת ה' לחבירו, רק אם הוא נקי באותה מדה. ולזה העיד הש"י: 'קנאי בן קנאי' — כי הוא נקי וטהור בתולדתו במדה זו.

התחילו השבטים מבזים אותו, כי אמרו שעשה זאת מחמת שנאתו לזמרי, והשיב הש"י: בקנאו את קנאתי בתוכם' — שקנאתו היתה מחמת גודל אהבתו לישראל, וזה מרמז תיבת 'בתוכם'. [וזהו 'משיב חימה בן משיב חימה' — אהרן, שלבו מלא אהבה לבני ישראל, ששמותם 'על לבו תמיד'] (עפ"י מי השילוח פינחס. עוד על הענשה לחברו כשאינו נקי — ע' להלן קב.).